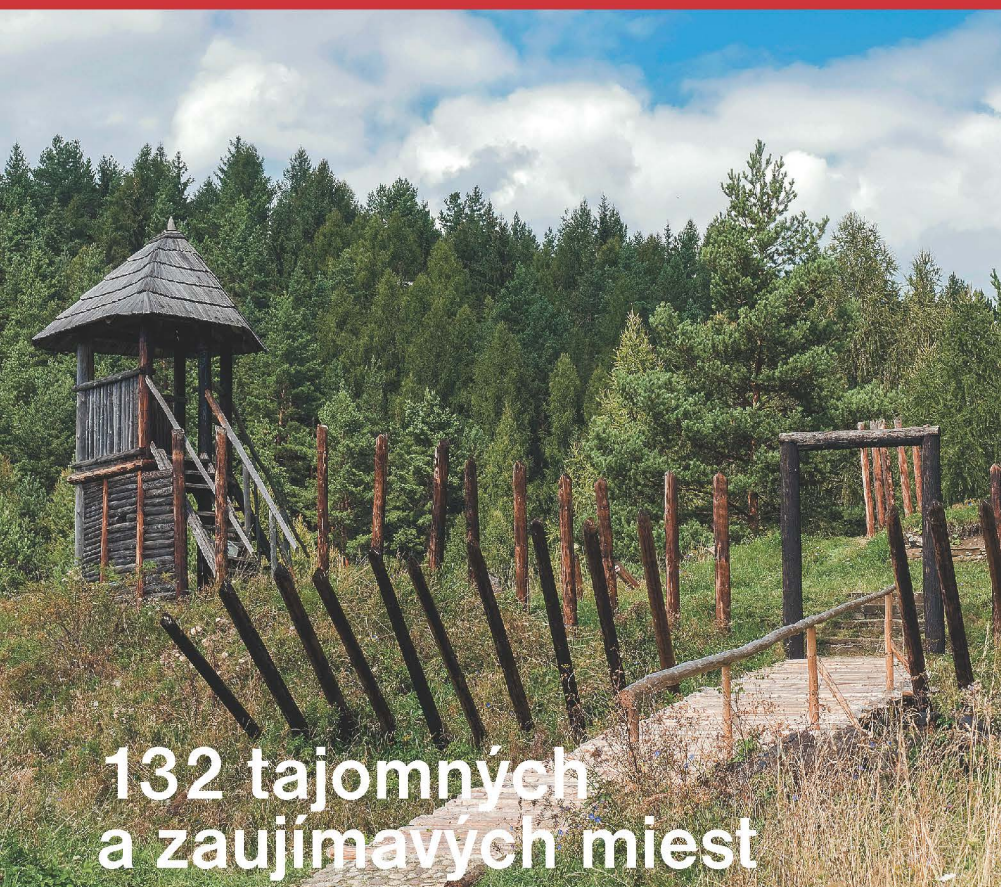

Záhadné miesta

2. diel

132 tajomných
a zaujímavých miest

DAJAMA

po Slovensku

Záhadne miesta

2. diel

Ján Lacika

Zostavil: Daniel Kollár

Záhľadné miesta

2. diel

1. vydanie, 2019

© Autor textu: Ján Lacika

Zostavovateľ a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Technický redaktor: Marianna Lázničková

Jazyková úprava: Rút Facunová

© Fotografie: Ján Lacika (207), Daniel Kollár (8), Juraj Kucharík (3), Karol Mizla (2), Peter Chromek (1), Libor Láznička (1), Jana Matzová (1), Štefan Podolinský (1), obec Podhradie (2) a archív vydavateľstva DAJAMA
Fotografia na obálke: Havránok (Ján Lacika)

Úprava fotografií: Tomáš Votava

© Dizajn a typografia: Marianna Lázničková

Tlač: NIKARA, Krupina

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovolené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Karľoveské rameno 4b, 841 04 Bratislava

tel.: +421 918 320 117, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2019 ako svoju 311. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-096-1

Obsah

1. Turčianske záhady	7
Zo Šútova do Martina	7
Z Martina na Vyšehrad	18
2. Liptovské záhady	37
Od Šípu po Havránok	37
Od Liptovskej Mary pod Kráľovu hoľu	52
3. Tatranské záhady	75
Zo Štrbského Plesa na Kriváň	75
Z Popradského plesa k Morskému oku	82
Cez Ostrvu na Slavkovský štít	90
Z Tatranskej Lomnice do Tatranskej Kotliny	98
4. Spišské záhady	105
Zo Šuňavy do Kežmarku	105
Zo Spišskej Belej do Pienin	118
Z Levočských vrchov do Levoče	130
Zo Spišského hradu do Gelnice	144
5. Šarišské záhady	159
Okolím Prešova	159
Zo Solivaru do Slanských vrchov	170
Popod Branisko k Čergovu	178
Horným Šarišom	188

Úvod

Takmer každý z nás zbystrí pozornosť, ak natrafi na niečo zvláštne, nejasné, ak objaví niečo, čo sa nejakým spôsobom vymyká normálu. Máme to v sebe, že nás priam magicky priťahuje všetko, čo má prívlastok tajomné, magické či záhadné. Táto knižka vás presvedčí, že na našom malom Slovensku je takých príbehov, udalostí, úkazov a javov mnoho.

V prvom diele sme sa ich pokúsili predstaviť a priblížiť v regiónoch ležiacich na západe a severozápade Slovenska (od Bratislavy až po Oravu). Druhý diel, ktorý práve držíte v rukách, nás posunie ďalej na východ. Kniha, ktorá je druhou časťou trilógie o slovenských záhadách a zaujímavostiach, sa venuje záhadným javom, udalostiam či osobnostiam na severnom a severovýchodnom Slovensku (od Turca cez Liptov, Tatry, Spiš až po Šariš). Čitateľovi približuje rozličné prírodné

fenomény presahujúce bežné laické chápanie, zaoberá sa historickými témami, ktoré sú buď nevysvetlené alebo na ich pochopenie jestvujú alternatívne názory. Vieme, že niektoré tajomstvá a záhady trápili našich predkov a medzičasom sa ich viac-menej podarilo objasniť, alebo sa aspoň posunúť k ich pochopeniu. Zaujímavá je cesta za ich vysvetľovaním v kontexte rozvoja vied. Mnohé prírodné fenomény sa stali jasnejšie a pochopiteľnejšie vďaka pokroku modernej prírodovedy uberajúcej sa vpred míľovými krokmi. Viaceré biele miesta našej histórie sa podarilo odstrániť nielen vďaka úsiliu historikov, archeológov a archivárov, ale aj amatérskych pátračov v našich starých i novších dejinách. Tým objasneným alebo objasnenejším sme v knihe dali priestor, aby sme mohli pochopiť, akým spôsobom sa ich podarilo riešiť a niekedy aj vyriešiť. Napriek tomu je ešte stále čo odhaľovať, objasňovať a vysvetľovať...

V našom „záhadologickom“ beдекri po Slovensku nachádzame

zvláštne a unikátne prírodné javy či úkazy – napríklad bizarné bralá, piesočné presypy, jaskyne či stopy po zaniknutých fenoménoch, akým je napríklad more. Veľký priestor v knihe dostáva aj bohatá ľudová slovesnosť, ktorá prostredníctvom povestí a legiend poskytuje alternatívny obraz našich dejín a osobností, ktoré ich vytvárali. Mnohé záhady nás posielajú do vzdialenej minulosti odohrávajúcej sa pred mnohými tisícročiami a prekvapujúco záhadné sú aj nedávne udalosti, ktoré majú ešte mnoho žijúcich pamätníkov. Takými sú, napríklad neobjasnené okolnosti zmiznutia telesných pozostatkov Andreja Hlinku či dramatické udalosti z čias druhej svetovej vojny. V druhom diele sa zaoberáme aj početnou skupinou záhad duchovnej povahy, ktoré pre veriacich nie sú záhadou, ale prejavom božej vôle. Nachádzame ich na pútnických miestach, ktorých je po celej krajine mnoho. Sú miestami zjavení Panny Márie, zázračných uzdravení a iných dôkazov božieho milosrdenstva.

Časť našej populácie je však predsa len materialistickejšia a potrebuje racionálnejšie vysvetlenie týchto zázrakov. V tejto publikácii nemôžu chýbať ani takzvané paranormálne javy zamestnávajúce čoraz početnejší zástup ľudí, ktorých nazývame záhadológovia. Aj na Slovensku máme záhadné kruhy v obilí, jaskyne, nápisy či praveké astronomické observatóriá. Aj u nás boli zaznamenané svedectvá o záhadných tvoroch a bytostiach, ako sú upíri, duchovia či poltergeisti, i my máme biele panie, čiernych rytierov, bosorky a lietajúcich drakov.

Presvedčme sa teda spolu, že ponuka slovenských záhad je vskutku pestrá a zaujímavá a vyberme sa v našom putovaní za nimi na sever a severovýchod Slovenska. Aj bez väčších ambícií ich odhalenia a objasnenia môžeme zažiť to nádherné šteklenie mysle a fantázie a pritom sa potešiť z neopakovateľných krás Slovenska.

Ján Lacika

Turčianske záhady

Turiec svojim návštevníkom ponúka viacero záhadných miest z dávnej histórie v podobe skrytých hradov a hradísk. Všetky turčianske záhady však doslova „prebýja“ jedna zo severného predmestia Martina. Malý pahorok v susedstve sídliska bol v minulosti horúcim favoritom pri hľadaní dávno strateného Attilovho hrobu. Legendárne miesto posledného odpočinku obávaného hunského kráľa pochovaného s ohromným pokladom je čosi podobné, ako stále beznádejne hľadaný slovenský svätý grál.

Zo Šútova do Martina

Cestu za turčianskymi záhadami začneme v mieste styku troch historických regiónov – Oravy, Liptova a Turca. Prvá zástavka je magicky krásnym miestom na kúpanie, lákajúca návštevníkov okrem iného aj potenciálnou hrozbou prírodnej katastrofy.

Šútovské jazero (1)

Šútovské jazero leží v opustenom kameňolome neďaleko osady Rieka. Správne by sa malo nazývať Kraľovianske jazero, pretože sa nachádza v katastri východnejšie ležiacej dediny s prívlastkom brána Oravy. Najlepšie však znie ľudové pomenovanie Titicaca.

Trasa A: Šútovské jazero – Konské – Podhradie – Sučany – hrad Sklabiňa – Katova skala – Turčianske Jaseno – Martin

Šútovské jazero
Hrádok pri Martine

Konské

Prírodné jazero v romantickom prostredí sa vyznačuje priesačne čistou vodou, preto je vyhľadávaným cieľom športových potápačov. Počas horúcich letných dní sa v jeho okolí tiesnia stovky ľudí. Ktovie, či niečo vedia o výstrahe geológov, ktorí zistili nestabilitu skalných blokov kameňolomu. Predpokladajú, že ak by sa nečakane odtrhli a zrútili do jazera, spustilo by sa čosi, čo Japonci nazývajú cunami. Pád ohromnej masy kamienia do vody jazera by mohol spustiť obrovskú vlnu, ktorá by poľahky spláchla autá z rušnej cesty do tzv. Krpeľanskej priehrady a určite by si poradila aj s vlakom, ak by tadiaľ práve prechádzal. Ak sa nám nechce čakať na toto neželané prírodné divadlo, vyrazme do neďalekej Šútovskej doliny, kde môžeme obdivovať jeden z najvyšších slovenských vodopádov.

Konské (2)

Osada **Konské** patriaca obci Podhradie je medzi záhadológmi veľmi známa, pretože tunajšie záhadné priehlbiny v skale podsúvajú hypotézu, ktorá akosi

nezapadá do Darwinovej evolučnej teórie. Priehlbiny objavil v roku 1960 T. Smieško na vápencovom balvane ležiacom na lúke na úpätí Veľkej Fatry. List, ktorým na ne upozornil Antropologický ústav Karlovej univerzity v Prahe, nezostal bez odozvy. Českí vedci spolu so slovenskými kolegami unikátny nález preskúmali a už v nasledujúcom roku antropológ Karel Hajniš o ňom podal informáciu v časopise Vesmír. Záhadnú stopu v kameni v roku 1967 spopularizoval známy český publicista Ludvík Souček. Priehlbiny na povrchu vápencovej skaly veľmi pripomínajú odtlačky ľudských chodidiel, vyzerajú ako stopy bosej nohy človeka v piesku alebo bahne.

Český záhadológ Jan A. Novák uvádza, že na stopách vidno zreteľné anatomicke podrobnosti ľudského chodidla. Dĺžka stopy je 20 cm a šírka 9 centimetrov, podľa širokého palca a stredného prsta možno usudzovať, že človek, ktorý ich tu zanechal, chodil často alebo skôr stále bosý. Ak patril vyspelému jedincovi nášho druhu, stopy by nemali byť staršie ako niekoľko

desiatok tisíc rokov. A v tom je problém, pretože sa tu objavuje záhada ohromného dosahu. Prizvaný geológ potvrdil, že priehlbiny sú vytvorené vo vápenci, ktorý vznikol v starších treťohorách a má približne 55 miliónov rokov. V danom geologickom období po našej krajine ešte nemohli chodiť žiadne primáty, tobôž človek z rodu *Homo sapiens*.

Pre prívržencov mysterióznych a paranormálnych javov sú stopy z Kanského doslova vodou na mlyn. Zastávajú hypotézu, že v dávnej minulosti našu planétu navštívili mimozemšťania. Jeden z nich kráčal smerom na neďaleký vrch Kopa s jaskyňami, ktoré vraj skrývajú ďalšie dôkazy o návšteve z vesmíru v Turci. Táto úvaha však celkom určite neobstoí, pretože súčasné jaskyne v tejto časti Veľkej Fatry v starších treťohorách ešte nejestvovali. Aj ďalšie indície odporujú verzii záhadológov. Hlavnou z nich je materiál, do ktorého sa údajné ľudské stopy mali vtláčiť a uchovať. Miestny vápenec je sediment plytkého tropického mora, aké dnes nachádzame napr. v pásme koralových útesov na východnom pobreží

Austrálie. Ťažko si vieme prestať, že takýto sediment by uchoval stopy ľudských chodidiel, iba ak by šlo o travertín, ktorý má v počiatčom štádiu svojho vývoja podobu mäkkého penovca. Iné by bolo, keby priehlbiny boli v hornine, ktorá bola v dávnej minulosti bahnom alebo pieskom. Keďže to tak nie je, s prepisovaním učebníc biológie a histórie treba ešte počkať. Ako potom vznikli? Do úvahy prichádza to, že máme do činenia so sochárskym výtvorom neznámeho umelca, možno aj pravekého človeka. Ale to sa tiež nedá dosť dobre dokázať. Podrobnejší výskum záhadnej lokality pri Kanskom už nie je možný, začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia ju poničili terénne úpravy. Kameň s odtlačkami bol radlicou buldozéra prevrátený a zatlačený o dvadsať metrov ďalej. Keď sa ho v roku 1989 pokúšali prevrátiť, šlapaje sa nenašli. Len tri slabozpoznaťelné priehlbiny, ktoré sotva vidno na jednom bloku v kroví.

Podhradie (3)

Názov obce **Podhradie** napovedá, že by v jej okolí mali byť nejaké

Podhradie

Sučany

hrady. Aj keď ich nie je veľmi vidno, v katastri sú až dva a v okolí ďalšie dva. To už je veru poriadna koncentrácia hradných stavieb, okrem toho v tejto časti Turca archeológovia našli aj pomerne veľa hradísk z historického obdobia pred výstavbou stredovekých hradov. Prvý miestny hrad postavený v 13. storočí nájdeme na vrchole kopca Smrekové v nadmorskej výške 890 metrov. Založili ho páni z neďalekých Sučian, preto sa nazýva Sučiansky hrad. Veľa sa z neho nezachovalo, keďže zanikol na sklonku stredoveku za panovania Mateja Korvína. Podľa miestnych ľudí je hrad spojený tajomnou chodbou s druhým miestnym hradom. Zvyšky gotického hrádka stoja na malom návrší nad dedinou.

Sučany (4)

Názov Sučianskeho hradu na Smrekovom tak trochu vniesol do regionálnej histórie severného Turca zmätok. Predpokladalo sa, že nejaký hrad bol aj priamo v **Sučanoch**, ale nájsť sa ho nepodarilo. Nádejnou bola najmä lokalita Skala. Bralný kopec južne od dediny

bol bezpochyby tiež osídlený, ale staršími kultúrami. Archeologický výskum tu doložil nálezmi črepov existenciu hradiska púchovskej kultúry a asi tu sa usadili aj starí Slovania. Pozoruhodný je najmä nález dvoch mincí zo 14. storočia, ktoré archeológ Štefan Janšák označil za falzifikáty. Jeho tvrdenie podporuje skutočnosť, že sa spolu s mincami našiel aj medený krúžok, pravdepodobne polotovár pripravený na razbu. Podľa povesti bol kedysi na Skale kláštor červených mníchov, ktorí sa živili peňazokazectvom. Keď sa ich nekalá činnosť prezradila a kláštor obklúčili kráľovskí vojaci, rehoľníci v panike nahádzali všetky svoje cennosti do studne. Čo sa tam nevmetilo, zakopali v lese do zeme. Kláštor zhorel, ale cennosti dodnes zostali v tajných úkrytoch. Ďalšou zaujímavosťou je archeologický nález v blízkosti Skaly. Pri stavbe rodinného domu sa našli zvyšky obydlia z rímskeho obdobia. Stopy po ďalšom hradisku objavili aj na opačnom konci Sučian, v lokalite Biele brehy v blízkosti miestneho jazera s romantickým názvom Ontáριο.

Fazuliari

Keď začali stavať na severe Turca prvú železnicu, v Sučanoch novej trati za obeť padli polia, na ktorých pestovali fazuľové struky. Dedinčania však nechceli prísť o svoju obľúbenú strukovinu, preto ju začali pestovať v kvetináčoch. Z tohto dôvodu v oblokoch sučianskych domov začala namiesto muškátov bohato kvitnúť fazuľa. Bolo to pekné, ale aj praktické. Gazdiné pre dozreté strúčiky nemuseli chodiť na polia či do záhrady, ale stačilo sa im iba vykloniť z okna a bolo čo variť. Niet divu, že Sučancov začali prezývať fazuliari. Keď železnicu dostávali, mnohým z nich priniesla prácu a žiadnemu Sučancovi v kanvičke na ceste do roboty nechýbala dobrá hustá fazuľovica.

Hrad Sklabiňa (5)

Najzachovalejšou hradnou stavbou Turca je **hrad Sklabiňa**. Zachovalo by sa z neho aj viac, keby jeho pôvodne zachovanú časť nezničili fašisti. V neďalekej rovnomennej obci 21. augusta 1944, ešte pred vypuknutím Slovenského národného

povstania, sústredené partizánske skupiny vyhlásili obnovenie predvojnového Československa, čo deklarovali vyvesením československej zástavy na dom bratov Samčíkovcov. Niet divu, že sa nemecké vojsko potlačujúce povstanie v útokoch sústredilo na Sklabiňu a po jej obsadení obyvatelia pocítili krutosť fašistického nepriateľa. Všetkých mužov od 15 do 65 rokov v počte 144 z dediny odvliekli a traja z nich neprežili mučenie gestapom. Dvadsať Sklabičanov bolo medzi 48 ľuďmi, pre ktorých Nemci pripravili najtvrdší trest. Skončili v masovom hrobe v Bukovinách, ktorý si museli sami vykopať. Väčšina obyvateľov susedného Sklabinského Podzámku si holý život zachránila útekou do lesa, kde sotva prežívali v ťažkých zimných podmienkach až do príchodu Červenej armády.

Počas útokov na miestne partizánske skupiny fašisti vypálili renesančný kaštieľ v predhradí hradu Sklabiňa, ktorý do polovice 18. storočia slúžil ako sídlo Turčianskej stolice. Zničenú pamiatku sa podarilo aspoň čiastočne opraviť, čo sa však nedá povedať o stredovekom

Hrad Sklabiňa

hrade nad kaštieľom. Hrad postavili v 13. storočí na mieste staršieho hradiska. Stojí na krásnom mieste s úchvatnou horskou kulisou, a preto niet divu, že táto nádherná scenéria oddávna podnecovala ľudskú fantáziu. Ľudia z okolia tu vraj často stretávali temného rytiera, ako aj veľkého hada.

Aj povestí o hrade je viac ako dost. Do staršieho obdobia hradných dejín patrí povesť, v ktorej sa sklabinský zemepán Peter dostal do sporu s vrútockým zemanom Starochom. Ako syn vznešeného komeša Miku ho riešil z pozície sily, zemanov uvrhol do temnice a listiny utvrdzujúce ich slobody dal spáliť. Za zlý čin však bol vyššími silami veľmi rýchlo potrestaný. Radujúc sa zo svojho podlého víťazstva Peter na slávnostnej hostine náhle zomrel. Tým sa však kľatba ešte nenaplnila. Keď ho chceli pochovať, truhla za záhadných okolností tak oťažela, že ňou nevedelo pohnúť ani tridsať mocných chlapov. Až keď pán z hradu Blatnica prikázal prepustiť uväznených zemanov, bola truhla zrazu ako pierko a nič nebránilo uloženiu sklabinského zemepána do hradnej hrobky.

Jánošík verzus Révay

Povesti národného hrdinu Juraja Jánošíka veľmi napomohol gróf Pavol Révay. V jednej z mnohých príbehov a legend bol zemepán hradu Sklabin pre ľud tým bohatým, ktorému zbojník bral, aby dal chudobným. Povesť hovorí, že Jánošík si na jednom z turčianskych salašov vypočul sťažnosť richtárovej ženy z neďalekej Štiavničky na nového zemepána grófa Révaya. Gróf pýtal od dedičanov desiatok vo výške päťtisíc dukátov, ktoré už predtým vyplátili predošlému hradnému pánovi. Zbojník Révayovi napísal list, že si k nemu na hrad príde po zboj, aby sa na to pripravil. Gróf neveril, že sa Jánošík dostane do hradu a oddával sa radovánkam. Zbojník však použil leš, keď do dobre stráženého hradu prenikol na koči ukoristenom bystrickému biskupovi. Gróf zostal riadne zaskočený, keď sa pod biskupskou sutanou zrazu objavil zbojnícky kapitán. Jánošík prinútil Révaya vydať päťtisíc dukátov, ktoré potom odniesol richtárovi do Štiavničky. Na druhý deň Révay odišiel k poddaným po desiatok, ktorý mu richtár do posledného dukáta vyplatil. Prekvapený gróf zbadal, že v rukách drží peniaze, ktoré mu predtým Jánošík zobral. Vedel však, že mu zlost v tej chvíli nepomôže, a tak radšej aj s dukátmi odišiel na hrad. Keď sa o Jánošíkovom skutku dozvedel biskup, najprv sa na neho rozhneval. Ale keď si prečítal ďakovný list od obce Štiavnička, zdvihol zrak k nebu a zbojníkovi vrúcne požehnal.

Katova skala (6)

Do jednej z povestí o hrade Sklabin je zakomponovaná aj neďaleká **Katova skala**. Názov výrazného brala súvisí s tým, že na ňom kat neďalekého hradu

Torzo centrálnej časti hradu Sklabin

Katova skala

Sklabiňa vykonával svoje desivé remeslo. Exekúcia sa vraj uskutočovala zhadzovaním odsúdencov zo skaly. Podľa jednej z povestí odvrhnutý ženích do brala zaklial dievčinu, ktorá sa za neho nechcela vydať. V skale vraj sedí na poklade a len raz za sto rokov môže vysloviť jediné slovo – „vyslobod“. Zatiaľ však žiaden driečny mládenec jej prosbu nevyslyšal.

Katova skala bola osídlená oveľa skôr ako vznikol hrad Sklabiňa. Archeológovia v dobre chránenej lokalite kontrolujúcej blízku obchodnú cestu našli stopy po pravekom hradisku z doby bronzovej a železnej. Zaberalo rozlohu 2,7 ha a plnilo si funkciu mocenského a správneho centra severného Turca. Mnoho nálezov súvisí s tým, že bolo kultovým a obetným miestom. Akropola stála na najvyššom mieste hradiska. Plošina nad bralom archeológom poskytla viacero mimoriadne cenných artefaktov dokumentujúcich kontakty hradiska s okolitým svetom. Našli sa tu doslova tisíce jantárových korálikov z Pobaltia, rímske a germánske šperky a predmety bežnej potreby.

Nájsené bronzové strelky sa sem pravdepodobne dostali počas obliehania hradiska nomádmi z ukrajinských stepí. Unikátnym nálezom je aj tzv. prepúšťacia tabuľka rímskeho legionára pochádzajúca z obdobia rozvoja púchovskej kultúry na našom území. Osídlenie Katovej skaly trvalo pravdepodobne až do 15. storočia, keď po útoku bratrikov zanikol stredoveký hradok slúžiaci ako strážne stanovište hradu Sklabiňa. Katova skala je významným a veľmi štedrým archeologickým náleziskom stráženým dobrovoľnými strážcami, ktorým sa tu podarilo chytiť pri čine dvoch vykrádačov s detektormi kovov.

Zaujímavosťou turčianskych obcí ležiacich v okolí Martina je fakt, že početná skupina ich obyvateľov má priezvisko odvodené od názvu dediny. Súvisí to s tým, že patrili k zemianskym dedinám obývaným rozvetvenými zemianskymi rodinami. V Záboreí má napr. takmer polovica ľudí priezvisko Záborský. Z obce pochádzal aj významný slovenský spisovateľ a dramatik Jonáš Záborský (o. i. aj autor Dejín kráľovstva uhorského...).

Boj o miesto v kostole

V Turčianskom Jasene sú dva kostoly: starší stredoveký Kostol sv. Margity s nádhernými freskami v interiéri a mladší evanjelický kostol. Starší kostolík stál v Hornom Jasene, ale slúžil aj veriacim z Dolného Jasena, Záboria a Sklabine. Ľudia z jednotlivých dedín mali v chráme vymedzené svoje miesto, čo však bol kameň sváru, pretože každý chcel sedieť čo najbližšie k oltáru. Na Kvetnú nedeľu 22. marca 1672 sa medzi zemanmi z Dolného a Horného Jasena strhla bitka, ktorú nedokázal utíšiť ani kazateľ Filip. Keď si evanjelici v roku 1783 postavili nový kostol, zaviedli v ňom prísne dodržiavaný zasadací poriadok. Výsadné miesta pri oltári mali len zemepáni z hradu Sklabiňa, ktorí sem občas zašli na bohoslužby medzi ľud, hoci mali vlastnú hradnú kaplnku. Pohádaní veriaci z Horného a Dolného Jasena sedeli v chrámovej lodi ďaleko od seba a hľadeli krížom jeden na druhého zo svojho kúta, napriek tomu, že mnohí boli medzi sebou pokrvní príbuzní.

Ján Jessenius

Turčianske Jaseno (7)

Podobným prípadom ako Záborie je aj susedná obec **Turčianske Jaseno**. V tejto obci (ako už napovedá jej názov) historicky dominuje priezvisko Jesenský. Pôvodne dedinu tvorila jedna veľká rodina Jesenských, ktorá sa postupne rozvetvovala a stavala si v dedine svoje kúrie. Na rozlíšenie si jednotlivé vetvy rodiny pridávali k priezvisku tzv. prímenia. Otec slovenského spisovateľa a politika Janka Jesenského používal meno Ján Jesenský-Gašparé. Najslávnejším z Jesenských bol svetoznámy vzdelanec a humanista Ján Jessenius (1566 až 1621). Bol synom Baltazára Jesenského, ktorý sa v 16. storočí vystaňoval z horného Jasena do sliezkeho Vroclavu. Vyštudoval medicínu a filozofiu. Osudovým sa mu stala Praha. V roku 1601 tu vykonal prvú verejnú pitvu v strednej Európe a neskôr sa stal rektorom pražskej Karlovej univerzity. Jesseniova životná púť sa smutne skončila 21. júna 1621 na pražskom Staromestskom námestí, kde bol spolu s 27 českými pánmi popravený za účasť v protihabsburskom povstaní.

Turčianska kotlina v okolí Turčianskeho Jasena

Martin (8)

Okrem domnelého Attilovho hrobu na severnom okraji mesta sa **Martin** nedostal do itinerára ciest záhadológov. Nejaké námety by sa však mohli objaviť napr. pri hľadaní dôvodov, prečo sa Martin stal najslovenským mestom, a nejaké tajomstvá by sa určite našli v životopisoch množstva osobností, ktoré sú s ním späté.

Azda jedinou kontroverznou témou modernej histórie Martina je tragická udalosť s názvom misia generála von Otta. Odohrala sa koncom augusta 1944, krátko pred vypuknutím Slovenského národného povstania. Celé desaťročia bola táto chúlостivá téma tabuizovaná, platila jediná oficiálna verzia vyhovujúca tvorcom komunistickej ideológie. Jej gro zachytávala pôvodná pamätná tabuľa umiestnená na martinskej staničnej budove. Písalo sa na nej, že 27. augusta 1944 bola na tejto stanici zneškodnená fašistická vojenská misia generála von Otta, ktorá sa vracala z Rumunska do Nemecka. Bola to jedna z prvých väčších akcií partizánov. Až po novembri 1989 sa aj o tejto téme

začalo diskutovať a polemizovať. Veľkú iniciatívu v hľadaní pravdy vyvinul Jozef Považský a výsledky svojho výskumu publikoval v knihe s názvom *Koniec legendy o misii Paula von Otta* vydané v roku 1996. Poskytol v nej viaceré nové fakty a objasnil nezrovnalosti pôvodnej verzie.

Udalosť za začala 27. augusta 1944 na martinskej železničnej stanici. Skupina partizánov vedená sovietskym veliteľom Veličkom pod zámenkou opravy poškodenej trate zadržala medzinárodný rýchlik z Bukurešti do Berlína. Medzi cestujúcimi bola skupina 24 nemeckých vojakov, ktorá podľa Považského nemala žiadne špeciálne diplomatické poslanie. Skupine velil Walter E. A. Otto, ktorý nemal hodnosť generála, ale bol len podplukovníkom. Nemci mali zo zastavenia vlaku oprávnené obavy, na strednom Slovensku sa schyľovalo k povstaniu a medzi obyvateľstvom Turca prevládali protinemecké nálady. Preto veliteľ skupiny požiadal miestnu posádku o ochranu a ubytovanie. Netušil, že na druhej strane telefónu je povstalecký veliteľ pre oblasť

Centrum Martina

Turca podplukovník Emil Perko. S jeho poverením nadporučík Cyril Kuchta zabezpečil presun nemeckej skupiny do kasární na Podháji s cieľom ich odzbrojiť a zajať. Nasledujúce ráno sa na kasárenskom dvore odohrala tragická udalosť. Výzvu odovzdať zbrane niekoľkí z Ottovej skupiny odmietli, načo sa spustila nekontrolovaná strelba, pri ktorej bolo zabitých dvadsaťštyri Nemcov vrátane jednej ženy.

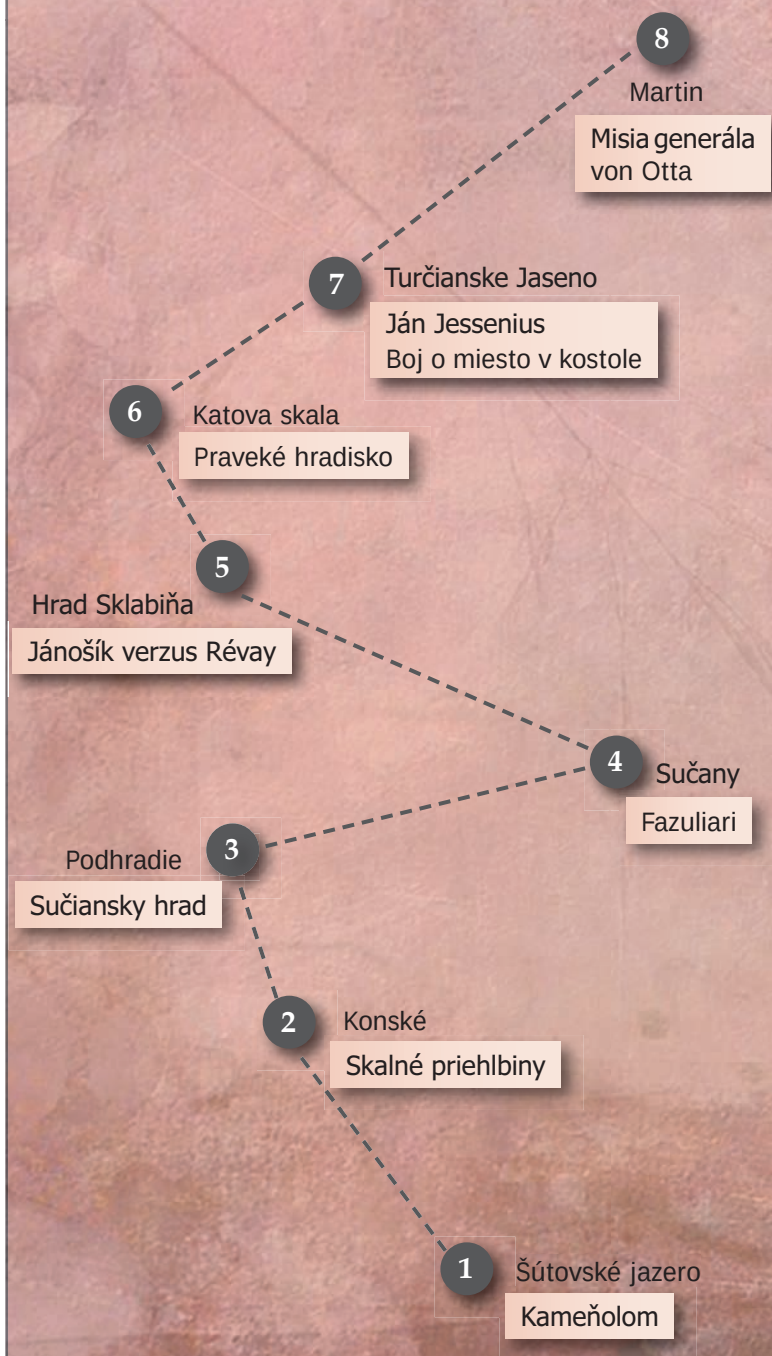
Jozef Považský píše, že detaily masakru zostali zatiaľ neobjasnené, nevie sa, kto strieľal ako prvý a kto vlastne celú akciu riadil. Jej priebeh sa organizátorom zjavne vymkol z rúk, v pôvodnom pláne sa asi nepočítalo s masakrom, cieľom operácie bol pravdepodobne presun zajatých Nemcov do Kyjeva, keďže partizán Veličko si od toho sľuboval svoje povýšenie. Netrvalo dlho a Nemci sa za martinský masaker kruto pomstili. Po obsadení Turca v novembri 1944 popravili 48 miestnych obyvateľov (za každého zabitého Nemca dvoch). Považského verzia udalosti sa od pôvodnej celkom

líši v tom, aké mala táto tragická udalosť konzekvencie. Tvrdenie, že bola hlavnou zámenkou vstupu fašistických vojsk na Slovensko, v ničom neobstojí. V skutočnosti bolo o vojenskej operácii rozhodnuté už predtým. Koncom augusta 1944, keď o smrti Ottovej skupiny Nemci ešte nič nevedeli, mierili na Slovensko už tri divízie SS.

Evanjelický kostol v Martine

Schéma výletu

Z Martina na Vyšehrad

Trasa B: Martin – Bystrička – Žabokreky – Necpaly – Sebeslavce – hrad Blatnica – Blatnica – Mošovce – Socovce – Turiec – hrad Zniev – Kláštor pod Znievom – Šiance – Abramová – Slovenské Pravno – Kaľamenová – Vyšehrad

Určite nie je ďaleko od pravdy tvrdenie, že jedným z najhľadaných miest na svete je stratený Attilov hrob. Podľa legendy sa v ňom skrýva nesmierne bohatstvo, ktoré obávaný hunský kráľ nazhromaždil počas plienenia takmer celej Európy – od ruských stepí až po Atlantik.

Hrádok (9)

Hrádok v susedstve sídliska Košúty na severnom okraji Martina celkom zapadá do opisu miesta, kde v polovici 5. storočia Attilu pochovali. V neoverenej legende sa miesto nachádzalo pri sútoku riek, presnejšie na dne riečneho koryta. Pred pohrebným obradom Huni zahradili vodný tok a svojho panovníka uložili do jamy vyhlbenej na dne suchého riečiska. Keďže spolu s ním do hrobu zhromaždili všetko bohatstvo, ktoré na svojich výpravách nahonobili, k tomu ešte treba pripočítať telesné pozostatky

Attilovho obľúbeného koňa a možno aj celý kráľov harem, je zrejmé, že navrhovaný pahorok musel byť poriadne veľký. Po obrade sa stal riečnym ostrovom, lebo odklonená rieka sa vrátila do starého koryta.

V legende sa nachádza ešte jedna indícia – blízkosť hôr. Pahorok pri Martine všetky spomínané vlastnosti má. Je pomerne veľkou vyvýšeninou dvíhajúcou sa 18 metrov nad úroveň vázskej nivy. Má pravidelný tvar typický pre ľudské stavby, v blízkosti je ústie potoka do rieky Váh. Lavostranný prítok je na mape označený ako Sklabinský potok, miestni ľudia majú preň biblické meno Jordán. A ešte k tomu odiaľ nie je ďaleko do hôr, na dohľad leží Malá Fatra.

Názov pahorku Hrádok napovedá, že ide o miesto veľmi starého osídlenia, ktoré po prvej svetovej vojne archeologicky preskúmal Štefan Janšák. Na mieste osídlenia

Hrádok – domnelý Attilov hrob

Attilov hrob

Rozloha územia, kde by sa mal Attilov hrob hľadať, je obrovská. Celkove sa pracovalo až na približne štyroch tisícoch lokalít po celej strednej Európe. Hľadalo sa v Maďarsku, Rakúsku, Nemecku, ako aj v Česku. Do úvahy pripadajú aj balkánske štáty, Švajčiarsko či Francúzsko. Keďže centrom Hunskej ríše bola najmä rímska provincia Panónia, najviac si hľadači sľubovali od maďarských nálezísk. Favoritom bol sútok Dunaja a Tisy, len tam nie sú na dohľad žiadne hory. Veľmi nádejná bola najmä lokalita Hódmezővásárhely-Szikáncs. Neďaleko Segedínu sa podarilo nájsť šesť a pol kilogramu východorímskych mincí razených pred rokom 443. Ošialu hľadačov Attilovho hrobu sa nevyhli ani naši západní susedia. Už na konci 19. storočia sa verejnosťou začala šíriť zvesť, že hľadaný bájnny hrob s pokladom sa nachádza pod malým návrším pri obci Náklo neďaleko Olomouca. Medzi miestnymi vypukla hystéria, ľudia vzali do rúk čakany, rýle, motyky a lopaty a po nociach sa pustili do rozoberania kopčeka pod božími mukami. Aby ich susedia nevideli, kopali zväčša v noci pri svetle sviečok. Vidina rýchleho zbohatnutia sa však postupne rozplývala. Z vršku nič nezostalo a poklad nikde! Horliví kopáči sa tak pustili aj do okolia. Až keď bolo všetko navôkol rozryté a rozkopané, svitlo im, že si z nich niekto náramne vystrelil. Čosi sa však predsa len našlo, napr. bronzová miska. Šťastný nálezca sa náramne chvastal nálezom bronzovej misky a pred susedmi tvrdil, že je zo zlata. Nečudo, že mu ju niekto ukradol.

od eneolitu až po veľkomoravské obdobie vznikol neskôr cintorín, do ktorého pochovávali svojich nebožtíkov obyvatelia neďalekej Priekopy. Cintorín je však zanedbaný, takže ho v zarastenom teréne sotva vidno. Začiatkom tridsiatych rokov minulého storočia sa do Martina presťahoval František Štěpán. Do Turca prišiel za prácou a bol zamestnaný vo Výskumnom poľnohospodárskom ústave v Martine. V rámci prechádzok po okolí svojho nového bydliska ho zaujal spomínaný vršok, v ktorom videl hľadaný Attilov hrob. Najprv to skúšal s virgúľou, ale bez úspechu. V roku 1933 začal s kopaním, ale zistil, že sám to nedokáže. Preto vytvoril veľkolepý projekt, pre ktorý sa snažil nájsť peniaze. Získané prostriedky mu však stále nestačili, preto siahol aj na svoje úspory v pevnej viere, že sa mu vynaložené investície mnohonásobne vrátia. Veď Attilov bájnny poklad mal mať nevyčísľiteľnú hodnotu.

V lete 1935 práce napredovali vďaka zabezpečeniu šachty

betónovými skružami. Kopáči sa prekopali až do hĺbky dvadsať metrov, kde by už hľadaný hrob mal byť. Nádejné bolo naráženie na železnú dosku, ktorá by podľa Františka Štěpána mohla byť obalom na uloženie Attilových telesných pozostatkov. Podľa legendy na pohreb panovníka použili štyri železné truhly, tri falošné a jednu pravú. Tri naplnili hlinou a do štvrtej vložili zosnulého. Samotné telo dali do zlatej truhly, ktorú aj s drahocennosťami vložili do striebornej truhly a to všetko ešte putovalo do vonkajšej železnej truhly. Ako taká matRioška... V snahe uchovať tajomstvo o mieste hrobu boli všetci zúčastnení povraždení. Zdá sa, že nik neprehovoril, lebo hrob sa dodnes ne našiel. František Štěpán však stále veril v úspech, v čom ho podporovali privolaní pražskí špiritisti. Neobľomný objaviteľ dokonca dal postaviť úzkokoľajnú železničku, čo vonkoncom nebola lacná záležitosť. Po závale, ktorý nastal 14. augusta 1935, sa v práci už viac nepokračovalo. Zlomený a zadlžený Štěpán sa

Bystrička a Martin

nervovo zrútil a skončil v pražskej psychiatrickej liečebni. Keď v roku 1940 zomrel, mohol si krutý Attila do svojho dlhého krvavého zoznamu obetí pripísať ďalšie meno...

Výsledky výskumov lokality Hrádok pri Martine však tvrdia, že úsilie hľadačov Attilovho hrobu je tu zbytočné. Geológovia a geomorfológovia potvrdzujú, že pahorok nie je dielom človeka. Ide o prírodný výtvor, ktorý sa odborne nazýva obtočník. Vyskytuje sa na rovinnatých riečnych nivách, kde vodný tok výrazne meandruje. Meandrujúca rieka bočnou eróziou rozrúša staršiu úroveň nivy, ktorá je na dne riečnou terasou. Pri zarovnávaní terénu touto eróziou môžu miestami zostať ostrovčeky starších terás v podobe izolovaných pahorkov. Bezpochyby je to prípad Hrádku. Ako iné obtočníky, je tvorený zvrstvenými riečnymi uloženinami, štrkami, pieskami a hlinami nahromadenými v predposlednej ľadovej dobe, ktorú vedci nazývajú ris. Keby sa František Štepán trochu vzdedel v oblasti prírodných vied, alebo by si aspoň prizval vhodného odborníka, určite by si ušetril mnoho energie, peňazí aj duševné zdravie.

Bystrička (10)

Za hlavné mesto slovenskej archeológie sa dnes považuje Nitra. Skôr, ako sa ňou stala, mala podobné postavenie malá obec **Bystrička** pri Martine. Po druhej svetovej vojne tu sídlil Štátny archeologický a konzervátorský ústav lokalizovaný do blízkosti Národného múzea v Martine. V roku 1953 sa premenoval na Archeologický ústav SAV a presťahoval sa do Nitry. Bystrička však už predtým zohrávala dôležitú úlohu v rozvoji modernej slovenskej archeológie. Už v roku 1903 tím vedený Jánom Petrikovičom realizoval jeden z prvých profesionálnych výskumov na Slovensku v blízkej lokalite Hrádok. Na konci bočnej rászochy Lúčanskej Fatry (južný podcelok Malej Fatry) stálo hradisko s valmi, ktoré nepatrne vidno dodnes. V mladšej dobe železnej patrilo medzi dôležité sídliská púchovskej kultúry. Po úpadku spôsobenom vpádom Germánov nastala druhá etapa rozvoja spadajúca do rímskeho obdobia. Z tých čias pochádza cenný nález rímskej mince cisára Klaudia. Nálezy keramiky potvrdzujú prítomnosť starých Slovanov na Hrádku.